3. Вейнингер О. Пол и характер / О. Вейнингер. - Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.- 608 с.

4. Забужко О. Казка про калинову сопілку / О. Забужко. – К.: Факт, 2000. - 84с.

5. Забужко О. Сестро, сестро: Повісті та оповідання / О. Забужко.- К.: Факт, 2005.- 240 с.

6. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури: Монографія / Н. Зборовська. – К.: Академвидав, 2006.- 504 с.

7. Зелінська Т. Психологія материнської амбівалентності / Т. Зелінська// Загальна психологія.- 2002.- № 1.- С 18- 27.

8. Козолупенко Д. Немотивированный конфликт или скрытая мифопоэтическая мотивация? / Д. Козолупенко// Мир психологии. Научно-методический журнал.- 2005.-№2.-С. 119-129.

9. Кошарська Г. Ще один підхід до поезії Ліни Костенко /Г. Кошарська // Слово і час. - 1996. – № 8-9.- С. 49 – 52.

10. Крупка М. Художні версії любовних драм у сучасному прозовому дискурсі (романи О. Забужко, І. Карпи, С. Пиркало) / М. Крупка // Слово і час.- 2007.- № 7.- С.73-79.

11. Українка Леся. Новые перспективы и старые тени („Новая женщина" западноевропейской беллетристики) /Леся Українка // Леся Українка. Зібрання творів: У 12-т.-К.: Наукова думка, 1977. –Т. 8.- 1977. – С.76-99.

12. Мелетинский Е. Поэтика мифаˆМонография / Е. Мелетинский – М.: Изд. фирма „Восточная литература" РАН, Школа „Языки русской культуры", 1995. – 408 с.

13. Филиппов Ю., Фирсова А. Отражение биологического и социального начала в женских обрядах посвящения в традиционных обществах / Ю. Филиппов, А. Фирсова // Мир психологии. Научно-методический журнал.- 2005.- № 4.- С. 154-165.

УДК 37.035:374.31

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РУЙНУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Еміріл'ясова С.С., аспірант

Мелітопольський державний педагогічний університет

У статті розглядається негативний вплив існуючих у суспільстві гендерних стереотипів на самореалізацію жінок та чоловіків. Особлива увага приділяється розвитку молоді, яка найбільш гостро відчуває вплив ґендерних стереотипів. Розглядаються чинники впливу гендерних стереотипів на особистісне становлення молоді. У статті аналізуються засоби масової інформації як один із найважливих джерел ґендерних концепцій, які впливають на формування ґендерних стереотипів.

Ключові слова: ґендер, ґендерні стереотипи, рольовий конфлікт, гендерні ролі, стать.

Эмирильясова С.С. О НЕОБХОДИМОСТИ РАЗРУШЕНИЯ ГЕНДЕРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ / Мелитопольский государственный педагогический университет, Украина.

В статье рассматривается негативное влияние существующих в обществе гендерных стереотипов на самореализацию женщин и мужчин. Особое значение уделяется развитию молодежи, которая наиболее остро ощущает на себе влияние гендерных стереотипов. Рассматриваются причины влияния гендерных стереотипов на личностное становление молодежи. В статье анализируются средства массовой информации как один из самых важных источников гендерных концепций, влияющих на формирование гендерных стереотипов.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, ролевой конфликт, гендерные роли, пол.

Emirilyasova S.S. ABOUT THE NECESSITY OF GENDER STEREOTYPES DESTRUCTION / Melitopol state pedagogical university, Ukraine.

The article deals with the negative influence of existing gender stereotypes to the self-realization of women and men. The special attention is paid to the development of the youth that feels the influence of gender stereotypes most. The reasons of gender stereotypes influence to the personality formation of the youth are analyzed as well. The article also investigates mass media as one of the most important sources of gender stereotypes influencing to the formation of gender stereotypes.

Key words: gender, gender stereotypes, role conflict, gender roles, sex;

«Люди народжуються вільними та рівними» - у цый формулі висловлено право людини, яке зовсім не є законом природи, і це право, як і будь-яке інше, не має сенсу, поки не визнане людською громадою. З моменту народження людина потребує захисту та виховання: її воля в становленні, а рівність зменшується в міру того, як визначається ступінь її здібностей [1, 31]. До цього висновку можна додати, що рівність не тільки зменшується в міру визначення здібностей особи, вона фактично відсутня вже при народженні. «Зменшення» здібностей залежить від разніх факторів, наприклад, від приналежності до певної соціальної чи демографічної групи. Такою групою протягом майже всієї історії людства є жінки.

Впродовж віків деякі люди боролися з різними стереотипами, але поки їхні старання особливим успіхом не увінчалися. Єдиним досягненням можна назвати феміністичний рух двох останніх століть. Адже завдяки йому в більшості цивілізованих країн з жінками нарешті почали рахуватися. Серед філософів XX ст., які багато зробили для осмислення проблем жінок, одне з провідних місць належить С. де Бовуар, яка у своїх працях піддала критиці патріархальну культуру, що змушує жінку займати у ній підпорядковане становище. Її книга «Друга стать» була науковим дослідженням і яскравою маніфестацією ідеї рівності жінок. С. де Бовуар зробила висновок про те, що «жінками не народжуються, а стають» [2, 216].

Останнім часом ґендерна проблематика привертає увагу досить широкого кола дослідників, що пояснюється високим ступенем актуальності теми. В останні роки соціальні норми та цінності стають більш гнучкими, але незважаючи на це, в суспільстві ще стійко відтворюються стереотипи минулого. Слово «стереотип» вперше зустрічається в типографській лексиці, в якій воно використовувалося для позначення форми для друкування відбитків (XVIII ст.). У наукове середовище поняття «стереотипу» було введене американським журналістом У. Ліпманом у роботі «Суспільна думка» (1922). Під стереотипом Ліпман «розумів створені культурою образи людей з інших груп, які пояснюють поведінку цих людей і дають їм оцінку, і трактував стереотипи як вибірковий і неточний спосіб сприйняття дійсності, що призводить до її спрощення і виникнення забобонів» [3, 120-121].

Культура кожного суспільства містить узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки і жінки, та чим вони повинні займатися. Такі узагальнені уставлені уявлення стосовно спільнот чоловіків і жінок загалом називають ґендерними стереотипами. Вони є стійкими до змін явищами, які складаються із особистісних рис, фізичних характеристик, соціальних та біологічних ролей. Зазвичай вони можуть бути далекими від реальності, неточними та вельми віддаленими від реальних рис і поведінки окремого індивіда [4, 126]. Соціальні ролі визначаються як сукупність очікувань щодо поведінки індивіда, котрий займає певну позицію в процесі взаємодії. Ґендерні ролі зумовлені диференціацією всіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків і жінок – і передбачають очікувану від них ціннісно й нормативно визначену поведінку. Від народження кожна людина одержує приписаний статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки/жінки та хлопчика/чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їхньої поведінки.

Ґендерні стереотипи та традиційні ґендерні ролі переходять від покоління до покоління, проте рідко аналізуються з погляду психологічного зиску або перешкод, які вони можуть створювати для розвитку суспільства. Ґендерні проблеми грунтуються в першу чергу на встановлених суспільством стереотипах, а вже потім – на реальному місці ґендерних відмінностей певної особистості. Стереотипи виховання, що нагромаджувалися в суспільстві протягом десятиліть, впливають на соціальний розвиток чоловіків і жінок, внаслідок чого виникають проблеми в спілкуванні, вирішенні конфліктів і суперечностей [5, 75].

За визначенням провідної української дослідниці М.Пірен, ґендерні стереотипи – це «сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування загальних характеристик і щодо чоловіків, і щодо жінок, без достатнього врахування можливих відмінностей між ними» [6, 10]. Питання ґендерної ідентифікації є дуже важливим і актуальним для сьогодення, коли з'являються нові погляди та ідеї щодо подолання ґендерних стереотипів, що панували та досі панують у нашому суспільстві. Це призводить до ґендерної нерівності, породжуючи ґендерні суперечності та конфлікти. Саме ґендерні стереотипи є механізмом, що забезпечує закріплення і трансляцію з покоління в покоління ґендерних ролей. У суспільній свідомості ґендерні стереотипи функціонують у вигляді стандартизованих уявлень про моделі поведінки і риси характеру, які відповідають поняттям «чоловіче» і «жіноче». В останні роки уявлення про жіночі та чоловічі ґендерні ролі піддаються критиці з боку багатьох дослідників, які вважають, що традиційні ґендерні ролі обмежують та стримують розвиток не лише жінок, але й чоловіків. Вони слугують джерелом психічної напруги чоловіків і не придатні для виховання хлопчиків. Зазначається, що ці стереотипи не підходять для більшості чоловіків. Більш того, вони шкідливі, тому що чоловіки, які їх не приймають, потерпають від засудження з боку суспільства, а ті, які намагаються їм слідувати, здійснюють над собою насильство.

У сучасному розвиненому світі все гостріше постає питання руйнування стереотипів, тому що установлені стереотипи не дозволяють нормально реалізовуватись людям, що не згодні з загальноприйнятою думкою. Ґендерні стереотипи, дійсно, відіграють негативну роль. Е.П. Ільїн визначає негативні ефекти стереотипізації образів чоловіків та жінок:

1. Рольові відмінності між чоловіками та жінками підкреслюються значно більше, аніж є в дійсності.
2. Ґендерні стереотипи по-різному впливають на оцінку однієї і тієї самої події залежно від статі учасника даної події. Це виявляється при сприйнятті дорослими дітей різної статі- дівчаток описують як більш приємних зовнішньо, більш схожих на мати; батьки оцінюють здібності сина до математики як більш високі, аніж дочки, навіть у тому випадку, коли їх успішність однакова.
3. Гендерні стереотипи гальмують розвиток тих якостей, які не відповідають даному статево-рольовому стереотипу. Вважається, що чоловік повинен бути стриманим, жінка може дозволити собі поплакати. Для чоловіків поплакати – означає порушити норму мужності. У результаті у хлопчиків може розвинутись феміфобія, тобто страх перед проявом у себе жіночості [7, 113].

Аналізуючи проблеми існуючих ґендерних стереотипів, можливо зробити висновок, що настав час змінити ці стереотипи, змінити ставлення до жінок, що склалося протягом історії. Раніше гарантом стабільності в родині виступала переважно жінка. Сучасні умови все більше вимагають від жінки будувати свою ділову кар'єру. Думки серед жінок і серед чоловіків щодо можливостей кар'єрного росту відрізняються, проте всі погоджуються, що в «кар'єрній драбині для чоловіків щаблів більше.» Таку думку пояснювали двояко: жінка більше часу приділяє сім'ї, бере декретну відпустку, й тому не є вигідною для організації, чоловіки допускають жінок як підлеглих, але не як конкурентів, оскільки, як багато хто вважає, «це принизливо, якщо тебе перемагає жінка» [8, 92]. У сфері освіти та зайнятості, то це, насамперед, реалізація себе як особистості та фахівця. Жінки мають більший рівень освіти, ніж чоловіки, але вони часто не мають можливості реалізувати свої професійні навички повною мірою, адже доступ до вищих щаблів їм фактично перекрито [9, 136].

Останнім часом усе більше говорять про можливості політичного партнерства статей і зростання жіночої самосвідомості. Усвідомлення жінками власної ролі як суб'єкта історичного процесу збігається зі зміною традиційних уявлень стосовно призначення жінок і чоловіків, поглибленням усвідомлення того, що жіноче втручання в політику може допомогти обмежити дії влади з позиції сили [10, 82]. Тягар піклування про дитину лежить на жіночих плечах. І це сприймається суспільством цілком нормально, адже за традиційними стереотипами виховання дітей є жіночою справою. Чоловік-домогосподар не сприймається як нормальний. Дуже часто він ідентифікується з невдахою, який не може реалізувати себе в іншій сфері. Нормою ж вважається подвійна зайнятість жінки, але це скоріше нагадує «розриватися між домом та роботою».

Ґендерні стереотипи, які не відповідають реаліям сьогодення, стають серйозною проблемою і суспільства, і окремої людини, бо вони стримують розвиток особистості, стають перешкодою на шляху самореалізації не лише жінок, але й чоловіків [7, 112]. Засновниками і підтримувачами стереотипів часто є такі фактори, як традиції, культура, релігія, сімейне виховання, освіта, дорослі, ЗМІ, мистецтво, література та інші, які часто зображують характери чоловіків та жінок відповідно до традиційних, стереотипних ролей. Засоби масової інформації є важливими джерелами ґендерних концепцій, які тією чи іншою мірою впливають на формування ґендерних стереотипів як шляхом посилення значення традиційних ґендерних орієнтацій, так і шляхом розширення сфери нетрадиційних гендерних моделей поведінки [11, 312].

Жорсткий розподіл чоловічих і жіночих ролей має негативне значення для розвитку суспільства, сприяє виникненню гендерних конфліктів. Вважається, що найбільш вкоринені гендерні стереотипи у молодіжному середовищі. Дослідження ґендерних стереотипів у молоді має важливе значення для її ефективної подальшої діяльності в суспільстві, побудованому на принципах рівноправності. Молодь, безумовно, найбільш гостро відчуває на собі вплив ґендерних стереотипів, оскільки в цей період свого особистісного становлення вона не схильна протиставляти себе оточенню одноліток. Тенденції зміни традиційних ґендерних стереотипів та установок сучасної молоді зумовлені трансформаційними процесами щодо соціальних стереотипів взагалі, зменшенням полярності в сприйнятті ґендерних ролей, нівелюванням різниці між професійними якостями чоловіка та жінки в сучасному суспільстві тощо [12, 187].

Відповідність поведінки прийнятим у суспільстві стереотипам в цілому негативно впливає на психологічний стан молоді, оскільки перешкоджає їх повній самореалізації [5, 77]. Молодь знаходиться у полоні застарілих стереотипів, які ставлять під сумнів знак рівності між чоловіком і жінкою. Це значно ускладнює створення в суспільстві рівних умов для розвитку особистості й самореалізації. Аналіз вітчизняних досліджень ще раз доказує, що молодь не підготовлена до ролі агента змін традиційних гендерних стереотипів, адже існувало багато чинників впливу на її формування: 1) тоталітарний устрій держави, який практично унеможливлював розвиток ґендерних досліджень; 2) відсутність як такого фемінізму в СРСР; 3) ґендерні стереотипи є неподоланними і по сьогодні, незважаючи на те, що молодь сучасної України зростає в незалежній, демократичній державі, яка має свій Закон про ґендерну рівність. У нашому суспільстві ще панують ґендерні стереотипи, та молодь погоджується з тим, що потрібні зміни, що вона сама є готовою до таких змін й може стати активною рушійною силою таких змін. Але

молодь зростає у родинах, де встановлений традиційний патріархальний порядок, і сама того не розуміючи й не помічаючи, у повсякденному житті вона все ще розповсюджує традиційні стереотипи та норми поведінки [8, 92].

На сьогодні у нашій країні більшість нормативних документів, спрямованих на повалення ґендерних стереотипів, хоча законодавчо і закріплені, на жаль, має лише декларативний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні та практичні аспекти /К. Волинка //Право України. - 2000. - № 11. - С. 30 – 33.
2. Бовуар Сімона де. Друга стать: У 2 т. / пер.з фр. Н. Воробйова. — К.: Основи, 1994. Т. 1 — 1994. – 392с.
3. Рябова Т. Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований /Т. Рябова// Личность. Культура. Общество. – Спб., 2003. – Т.V. – Вып. 1-2 (15-16). – С. 120-139.
4. Коваленко К. Усвідомлення гендерних стереотипів в «життєвих сценаріях» як можливості створення гармонійної сім'ї /К. Коваленко. – Київ: Основи, 2007. - 199 с.
5. Приходькіна Н. Проблема формування гендерної культури української молоді /Н. Приходькіна.- Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, ДС Міланік, 2007. - 204 с.
6. Пірен М. І., Грицяк Н. В., Василевська Т. Е., Іваницька О. М. Гендерні аспекти державної служби / Українська академія держ. управління при Президентові України ; Центр досліджень адміністративної реформи; Центр- студія гендерної освіти / Богдан Кравченко (ред.) / М. І. Пірен, Н. В. Грицяк, Т. Е. Василевська, О. М. Іваницька. — К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2002. — 335с. : рис. — Бібліогр.: в кінці розділів.
7. Зінзюк Л.А. Гендерні стереотипи та особливості становлення і самореалізації особистості/ Л. А. Зінзюк // Всеукраїнський конкурс науково-дослідницьких робіт з гендерної проблематики. – К, 2007- С. 199
8. Ланчевська А. Гендерна ідентифікація в студентському середовищі сучасної України /А. Ланчевська //Пошуки гендерної паритетності: український контекст /Упорядник та загальна редакція: І. Грабовська.- Ніжин:Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, ДС Міланік, 2007. - С. 89-97.
9. Оксамитна С. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі/ С. Оксамитна// Гендерна перспектива / Віра Агеєва (упоряд.). — К. : Факт, 2004. — С. 134-142.
10. Луценко Є. Гендерні стереотипи рольових функцій жінки та чоловіка в умовах трансформації українського суспільства очима молоді/ Є. Луценко //Пошуки гендерної паритетності: український контекст. /Упорядник та загальна редакція: І. Грабовська – Ніжин:Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, ДС Міланік, 2007. – С. 79-88.
11. Оксамитна С. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі /С. Оксамитна // Наукові записки НауКМА. – 2003. – Т. 19. – Ч.2.– С. 311- 317.
12. Приходькіна Н. Виявлення гендерних стереотипів та гендерних конфліктів у студентському середовищі / Н. Приходькіна// Конфліктологічна експертиза: теорія та методика. – К., 2006. Вип. 5: Актуальні проблеми конфліктологічної експертизи / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Т-во конфліктологів України. Центр соц. психології та управління конфліктами НаУКМА. – С. 113-120.